

- <http://www.agro-business.com.ua/>
9. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroua.net/statistics/>
 10. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
 11. Офіційний сайт Державної служби статистики Хмельницької області [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/>
 12. Офіційний сайт Хмельницької обласної ради [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://km-oblrada.gov.ua/>
 13. Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.adm.km.ua/>

Summary. Integrated development of business activities agricultural sector in particular and the economy as a whole can be achieved only in a combination of system infrastructure, entrepreneurship, skillful public policies, innovative approach based on scientific achievements and regulate the interests of agricultural enterprises in the region, working towards its development and the whole economy in general.

Keywords: development of the agricultural sector, the development of the agricultural sector in the region, comprehensive economic development.

УДК 330.34

Фурса А.В.,

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

Бондар В.С.,

к.е.н., завідувач лабораторії,

Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України,

м. Київ

Стрельбіцький П.А.,

к.е.н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський

СУТНІСТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У даній статі розглянута проблематика інноваційно-інвестиційної політики в ринковій економіці України. Досліджено еволюційний розвиток інноваційно-інвестиційної стратегії держави за період незалежності, який умовно розбито на п'ять періодів. Проведено

аналіз законодавчих актів. Визначено основні напрямки вирішення проблеми – завершення інтенсифікації галузей економіки, розвиток процесів диверсифікації та модернізації виробництва на базі пріоритетних інноваційних проектів із залученням державного і приватного, в т.ч. іноземного, капіталу.

***Ключові слова:** інновації, інвестиції, інноваційно-інвестиційна політика, інноваційний проект, технології.*

Постановка проблеми. Економічна стратегія держави досі чітко не визначена, особливо у напрямку інноваційно-інвестиційного розвитку АПК, практично відсутнє державно-приватне фінансування проектів сільськогосподарського виробництва. Проте рано чи пізно ці проблеми потрібно буде вирішувати та швидкими темпами [7, с. 66].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання теорії й практики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, значення для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції досліджувалися в роботах таких вітчизняних науковців, серед яких помітне місце займають: С.А. Володін [1-2], М.І. Кісіль [3], В.В. Кириченко [4], В.М. Трегобчук [6], В.В. Юрчишин [8] та інші. Необхідно зазначити, що більшість цих питань залишаються актуальними на сучасному етапі розвитку і потребують подальшої розробки.

Метою статті є в'ясування сутності та еволюційного розвитку теоретичних основ інноваційно-інвестиційної політики у сучасній ринковій економіці.

Виклад основного матеріалу. Наукова і публіцистична література щодо інновацій та інвестицій надто розлога. На жаль, вона містить багато декларацій і риторики, як і інноваційно-інвестиційне законодавство, хоч і дає більш-менш чіткі теоретичні визначення понять «інновації» і «інвестиції» та інших похідних від них термінів; обґрунтовує методологію інноваційно-інвестиційної політики, але не завжди пояснює причини низького рівня трансферу інновацій у виробничу практику. Між тим, основні терміни інноваційно-інвестиційної діяльності, попри окремі скасовування, теоретично обґрунтовані вірно і є загальновизнаними. Найбільш вживаними категоріями в даному тексті є такі: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний продукт, інноваційна інфраструктура, інноваційна продукція, інноваційний проект; інвестиції, інвестиційний проект, інвестор, інвестиції в нематеріальні активи, інвестиційна діяльність, іноземні інвестиції; інтелектуальна власність, майнові права інтелектуальні власності; кошти, банківські вклади, паї, акції, цінні папери, рухоме й нерухоме майно; трансфер інновацій, венчурна фірма і т.п.

Приведена термінологія не потребує додаткового обґрунтування; слід зазначити тільки те, що автори роботи схиляються до визначення основного поняття «інвестиції», яке приведене в наукових працях провідних вчених, але ні як не в законодавстві. Так, у книзі Кириченка В.В. і Тимчука В.М. «Методологія трансферу інновацій в агропромислове виробництво» під інноваціями розуміється «нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, основані на використанні досягнень науки та передового досвіду, а також використання цих новацій в самих різних галузях і сферах діяльності» [1, с. 168]. В Законі України «Про інноваційну діяльність» – інновації трактуються як «новостворені (засновані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення...», що має більший нахил до практики та менший до науки (інновацій як таких), а також слабкий акцент щодо науки управління в суспільстві в цілому, а не лише стосовно інновацій. Між тим, не кваліфіковане управління економікою в цілому після 1991 року, залишення на командних постах старих малокваліфікованих управлінських кадрів, вихованих в командній системі, не дозволяє Україні досягти науково-технічного прогресу в умовах ринкової конкуренції.

Якщо досліджувати еволюцію інноваційно-інвестиційної політики держави за період незалежності, то умовно її можна розбити на такі періоди:

1991-1995 рр. – прийняття основних Законів України, направлених на розвиток науки та техніки, визначення наукових пріоритетів, введення фінансових стимулів для її успішного функціонування, створення системи науково-технічної інформації та захисту інтелектуальної власності. Зокрема, передбачене базове фінансування наукових установ і конкретне фінансування наукових робіт через Фонд фундаментальних досліджень; прийняття і фінансування Державних науково-технічних програм з окремих пріоритетних напрямків; державне замовлення на наукову продукцію; кредитування окремих робіт через інноваційний фонд та ін. Передбачались такі фінансові стимули: наукові установи та їх дослідно-виробнича база мали пільги щодо оподаткування, Державний фонд фундаментальних досліджень звільнявся від податку повністю, зменшувалися суми оподаткованого доходу підприємств на 50% на проведення наукових робіт і освоєння прогресивних технологій та інші. Однак, постійні дефіцити державного бюджету, обвальна інфляція наступних років, а головне, незадовільна організація виконання згаданих вище законів призвела до того, що їх положення або виконувалися частково, або не виконувалися взагалі, що в результаті призвело до значної деградації науки, зниження ролі науковця та розладу її матеріально-технічної бази в цілому. Досить відмітити, що заробітна плата науковця впала у цей період до

неймовірно низького рівня, хронічним явищем стала неповна оплата або затримка з виплатою до 1 року, що призвело до максимального відтоку науковців у бізнес і за кордон саме в зазначений період;

1996-2002 рр. – прийняття ряду законодавчих актів та організаційних заходів, направлених на відновлення престижу науки, закріплення норми бюджетних асигнувань на наукові дослідження, запровадження нових форм науково-виробничих об'єднань, намагання вкладення в науку коштів підприємствами всіх форм власності. Особливо слід відзначити в редакції Закон України кінця 1998 р. «Про наукову і науково-технічну діяльність», яким визначено права та обов'язки вченого, зафіксовано норму, згідно з якою на науку виділяється щорічно не менше 1,7% валового внутрішнього продукту України, закріплено положення про проектно-цільове фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, розвиток інфраструктури науки та ін. Серед важливих заходів було введення тарифних ставок науковцям та встановлення їм наукових пенсій, що значно поліпшило матеріальний і моральний стан науковців.

Важливим документом в цей період став Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (1999 р., № 991-XIV), що давав можливість поєднувати науку з виробництвом наукомісткої продукції та комерцією на основі венчурних фірм.

Однак, основні заходи цього періоду повністю не були реалізовані, а реалізовані лише частково, хоч в цілому був відмічений певний прогрес у відновленні ролі науки. Основна причина негараздів – дефіцит коштів державного бюджету, що виділялись на науку, та некваліфіковане управління цією сферою в цілому в державі;

2003-2007 рр. – активне удосконалення прийнятих раніше нормативно-правових актів і заходів держави щодо розвитку інновацій на фоні стрімкого спаду інноваційно-інвестиційної діяльності через постійний брак державних коштів. Так, у Закон України «Про інноваційну діяльність» за цей період було внесено чотири зміни, а всього до кінця 2012 року – сім, направлених, в основному, на посилення регуляційної ролі держави у даній сфері, посилення контролю та експертизи за інноваційними проектами та ускладнення процедури їх прийняття. В Закон «Про інвестиційну діяльність» до 2007 р. внесено 16 змін, а всього до 2014 р. – 29, якими розширено кількість суб'єктів інвестиційної діяльності, крім держави, а саме: громадян, недержавних підприємств, господарських асоціацій, спілок і товариств, громадських і релігійних організацій, інших юридичних осіб, заснованих на колективній власності; органів місцевого самоврядування, іноземних фірм та осіб; удосконалено форми інвестиційних проектів; більш чітко визначено суб'єкти та об'єкти інвестування, особливо їх обов'язки та права, а також взаємовідносини, визначено джерела і форми регулювання інвестиційної діяльності, у т.ч.

державної підтримки та стимулювання проектів, удосконалена процедура їх реєстрації.

Зміни до Закону України «Про режим іноземного інвестування» стосувались посилення державних гарантів і захисту іноземних інвестицій, удосконалення порядку реєстрації та контролю за їх здійсненням, зокрема шляхом введення 7-денного строку розгляду документів іноземних інвесторів щодо реєстрації інвестицій, або їх анулювання; а також порядку відкриття і здійснення інвестицій за договорами концесій.

Як і в попередньому періоді, інноваційно-інвестиційна політика України в законодавчому плані виглядала досить привабливо за виключення надмірного втручання держави в контроль інноваційним процесом; однак прогресу щодо появи привабливих інноваційних проектів і росту інвестицій в даному періоді не відмічено. Навпаки, найбільш вразливою ланкою виявилась саме наука, найперше її матеріально-технічна база і кадровий потенціал. Обладнання наукових і науково-технічних центрів практично знищене. Вік працівників провідної наукової ланки значно збільшився, скоротилась загальна кількість науковців. Розпочався процес відтоку іноземних інвестицій та інші кризові ознаки;

2008-2013 рр. – початок періоду ознаменувався загальною фінансово-економічною кризою в країні, відтак зменшенням ступеня уваги до інновацій-інвестицій та до науки в цілому. Фінансування наукових закладів звелось по суті до виплат лише заробітної плати науковим працівникам з держбюджету, а капітальні вкладення зведені до мінімуму. Примітивний ринок і свобода збагачення призвели до того, що технопарк науки, створений ще за радянських часів, розвалився, а середній і дрібний бізнес не зайняв належної ніші в економіці. В наслідок інвестування приватного капіталу в інноваційні проекти практично відсутнє. За даних умов відбувся значний занепад економіки в цілому, в тому числі знизилась привабливість до інновацій. Основна увага новостворених власників була прикута не до економіки та науки, а до боротьби за ресурси, перш за все бюджетні. Всі деформації даного періоду відповідним чином позначились і на інноваційно-інвестиційній діяльності.

Найкраще цей період сформульовано в «Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389. В ній дослівно відмічено таке:

«Відсутність державної підтримки виконання програм науково-технічного та інноваційного розвитку призвела до погіршення стану багатьох галузей економіки, зокрема їх технічної та технологічної відсталості, зношеності основних фондів, низького рівня використання

виробничих потужностей, їх високої енерго- та ресурсоемності, відсутності або низького рівня впровадження інновацій.

Валове нагромадження основного капіталу становило у 2008 році 43,5 відсотка від його обсягу за 1990 рік, а у 2009 році – лише 21,5 відсотка. Частка валового нагромадження основного капіталу у внутрішньому валовому продукті у 2009 році становила 18,3 відсотка.

На даний час не визначено інституційних засад формування національної інноваційної системи, не створено сприятливих умов для збільшення кількості підприємств, що впроваджують інновації, зокрема їх питома вага зменшилася у 2009 році до 12,8 відсотка, а частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції – до 4,8 відсотка, обсяг імпорту високотехнологічної продукції перевищує обсяг її власного виробництва, темпи приросту основних фондів уповільнилися, зокрема у 2009 році до 2,6 відсотка проти 5 відсотки у 2005-2008 роках.

За даними Всесвітнього економічного форуму, Україна за технологічною конкурентоспроможністю серед 139 країн світу посідає 83 місце, а за інноваційною спроможністю – 63 місце.

Загальна кількість зареєстрованих проектів технологічних парків у 2009 році становила лише 17, тоді як у 2004 році – 63 [5]».

В даній постанові досить чітко указані причини незадовільного розвитку інноваційної та інноваційної діяльності, серед яких [5]:

- недостатній обсяг коштів держави, суб'єктів господарювання і населення;
- невизначеність правового інструменту залучення недержавних інвестицій, у т.ч. механізму розвитку державно-правового партнерства;
- низькі темпи впровадження високих технологій;
- невиконання суб'єктами господарювання вимог щодо взяття на облік об'єктів права та інтелектуальної власності, та відсутність механізму заохочення введення їх у комерційний обіг;
- нерозвиненість інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів);
- недостатній міжнародний обмін технологіями;
- недостатня державна підтримка впровадження інновацій.

В постанові визначена мета програми, якого є перехід на інноваційну модель розвитку економіки, модернізація виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на ринках, запобігання впливу міжнародної фінансової кризи на розвиток економіки. Вказані також шляхи та етапи виконання програми, які, по суті, повторюють викладені в усіх попередніх Законах України з цього приводу і які, як правило, знову не виконуються, не зважаючи на те, що ще одним Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», № 3715-VI від 8 вересня 2011 року, визначено стратегічні пріоритетні напрями на період до 10 років, серед яких і

«технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу». У 2012 р. прийнято також в новій редакції Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (№ 5407-VI від 2 жовтня 2012 р.).

2014 р. – до цього часу – період прийняття в новій редакції Законів України «Про вищу освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність», які сприяють модернізації науки та вищої освіти до єдиного Європейського простору. Однак, як показують останні події, ніякого прогресу у даній сфері не відбувається, про що свідчить закриття шкіл, звільнення викладачів ВНЗ і наукових співробітників науково-дослідних інститутів. Про яку інноваційну чи інвестиційну політику можна вести мову на перспективу 10-20 років?

Розвинені країни зараз переходять від п'ятого технологічного укладу (мікроекономіка, роботобудування, інформатика та ін.) до шостого (біо- і нанотехнології, штучний інтелект, генна інженерія); вітчизняна ж наука продовжує фінансувати в основному третій і четвертий уклади (добувна промисловість, важка індустрія, застарілі технології) за рідким виключенням (ракетно-носії нової конструкції «КБ-Південне», ряд ядерних досліджень, мікрокабелі, сцинтилятори, унікальні надпотужні електромагніти).

Слід також зауважити, що щедре фінансування не завжди веде до появи значних науково-технічних проектів, про що свідчать результати діяльності інноваційного центру «Скалкове» та аналогічного об'єднання «Нанотехнології» в Росії. Лише проривні технологічні рішення і креативні ідеї можуть самі по собі притягувати відповідні асигнування, а не навпаки. Тому в загальному ланцюгу наука-інновації-інвестиції-технології найважливішою ланкою має стати наука і її провідні представники.

Висновки. 1. Еволюційний розвиток інноваційно-інвестиційної стратегії держави за період незалежності умовно можна розбити на п'ять періодів, які визначають основні напрямки вирішення проблеми – завершення інтенсифікації галузей економіки, розвиток процесів диверсифікації та модернізації виробництва на базі пріоритетних інноваційних проектів із залученням державного і приватного, в т.ч. іноземного, капіталу, які, однак, не вирішуються і досі.

2. Інноваційно-інвестиційна стратегія і політика держави в напрямку модернізації економіки в цілому є слабо вираженою і мало конструктивною, не зважаючи на численні законодавчі акти, які декларують об'єктивно обґрунтовані положення, але не містять конкретних механізмів, засобів і відповідальних за їх виконання, тому вони залишаються на рівні декларацій.

3. Найбільш слабкою ланкою в загальному ланцюгу створення і впровадження інновацій в народне господарство України є його первинна ланка – наука, яка знаходиться в соціально і економічно

незахищеному стані. Проте, держава взяла зобов'язання з 1 січня 2020 року забезпечити бюджетні фінансові витрати на науку у розмірі не менше 1,7 відсотка ВВП, а фактичні витрати зараз становлять всього 0,4-0,3-0,2%, що призвело до подальшої деградації матеріально-технічної бази, відтоку кваліфікованих науковців за кордон і в бізнес.

Список використаних джерел

1. Володін С.А. Інноваційний розвиток аграрної науки : [монографія] / С.А. Володін. – К.: МАУП, 2006. – 400 с.
2. Володін С.А. Методичні підходи щодо інноваційного бізнес-проектування в аграрній сфері / С.А. Володін, Л.В. Шанда // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 11-18.
3. Кісіль М.І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України / М.І. Кісіль // Економіка АПК. – 2003. – №7. – С. 82-87.
4. Кириченко В.В. Методологія трансферу інновацій в агропромислове виробництво / В.В. Кириченко, В.М. Тимчук. – Х.: Магда Ltd, 2009. – 230 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» від 2 лютого 2011 р. № 389. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>.
6. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4-12.
7. Фурса А.В. Інноваційно-інвестиційний розвиток цукробурякового виробництва / А.В. Фурса // Економіка АПК. – 2014. – № 10. – С. 66-69.
8. Юрчишин В.В. Інноваційні аспекти еволюції економічної науки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 90-99.

Summary. The article considers the problems of innovative and investment policy in the market economy of Ukraine. It was researched the evolutionary development of the innovative and investment strategy of the state during the period of independence, which is conditionally divided into five periods. It was held the analysis of legislative acts. It was determined the main directions of solving the problem – the completion of an intensification of economy branches, development of the processes of diversification and modernization of production on the basis of priority innovative projects involving public and private, including foreign, capital.

Key words: innovations, investment, innovative and investment policy, innovative project, technology.